

9. 1. 2015

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Přípustnost omezení svéprávnosti nezletilého člověka

Při čtení úpravy nabytí a omezení svéprávnosti v občanském zákoníku (§§ 30 až 65) se nabízí otázka, jestli je možné omezit svéprávnost nezletilého člověka. Zatímco dle učebnice občanského práva[1] z názvu oddílu 3 vyplývá, že "není možné omezení svéprávnosti u člověka nezletilého", komentář[2] bez dalšího uvádí, že "ve svéprávnosti lze omezit jen zletilého nebo plně svéprávného nezletilého". Odpověď na tuto otázku je přitom zásadní, protože v některých případech se může přiznání svéprávnosti jevit jako chybné rozhodnutí, které je třeba vzít zpět. Revokaci rozhodnutí ovšem zákon nepřipouští.[3] Protože je nejednotnost výkladu u tak stěžejní statusové otázky, jakou je nabytí a omezení svéprávnosti, stěží akceptovatelná, pokusím se na následujících řádcích shrnout argumenty na obou interpretujících stranách a zhodnotit, které se jeví jako přesvědčivější.

1) Vymezení problému

Člověk se zpravidla stává plně svéprávným zletilostí, přičemž zletilosti se nabývá dovršením osmnácti let věku (§ 30 odst. 1 zákona č. [89/2012](#) Sb., občanský zákoník; dále jen "o. z."). Plnou svéprávnost lze nicméně nabytí i před dovršením zletilosti, a to buď přiznáním svéprávnosti, nebo uzavřením manželství (§ 30 odst. 2 o. z.).

První situaci (přiznání svéprávnosti) zákon upravuje v § 37, podle něhož jsou třemi základními podmínkami pro přiznání svéprávnosti dosažení šestnácti let věku (1), osvědčení jeho schopnosti sám se žít a obstarat si své záležitosti (2) a konečně souhlas zákonného zástupce nezletilého (3), potažmo i souhlas nezletilého (ať už podáním svého návrhu dle odstavce 1 nebo souhlasem s návrhem zákonných zástupců dle odstavce 2). Přiznat svéprávnost bez splnění uvedených podmínek je možné v zájmu nezletilého, jsou-li k tomu vážné důvody.

Světlo, které vrhají uvedená ustanovení, se zdá být jasné. K institutu přiznání svéprávnosti se občanský zákoník vrátil poté, co byl občanským zákoníkem z roku 1950 jako nadbytečný vynechán.[4] Jeho smyslem je nebránit plné právní emancipaci těch nezletilých (jinak částečně svéprávných), kteří jsou schopni se o sebe postarat nezávisle na svých rodičích. Problém vyvstává ve dvou momentech.

Tím prvním je skutečnost, že soud přiznává svéprávnost, nikoli však léta.[5] Podstatou římskoprávního institutu *venia aetatis* bylo, že císař "prominul léta" nezletilému[6], čímž ho učinil plně svéprávným.[7] Smysl byl tudíž primárně v proměně z nezletilého (puber) na zletilého (maior), sekundárně pak v nabytí plné svéprávnosti, se kterou byla tato právní skutečnost kromě jiného spojována. Náš problém vůbec nevznikl, protože žádný římský občan nemohl být plně svéprávný, aniž by předtím nenabyl zletilosti.

Druhým momentem je kombinace s institutem omezení svéprávnosti, který působí v opačném směru: plně svéprávného člověka "degraduje" na úroveň částečné svéprávnosti.

§ 55 odst. 1 o. z. stanoví, že *k omezení svéprávnosti lze přistoupit jen v zájmu člověka, jehož se to týká, po jeho zhlédnutí a s plným uznáváním jeho práv a jeho osobní jedinečnosti, přičemž musí být důkladně vzaty v úvahu rozsah i stupeň neschopnosti člověka postarat se o vlastní záležitosti*. Druhý

odstavec doplňuje, že omezit svéprávnost člověka lze jen tehdy, hrozila-li by mu jinak závažná újma a nepostačí-li vzhledem k jeho zájmům mírnější a méně omezující opatření.

Podle § 57 odst. 1 o. z. může soud omezit svéprávnost člověka v rozsahu, v jakém člověk není pro duševní poruchu, která není jen přechodná, schopen právně jednat, a vymezí rozsah, v jakém způsobilost člověka samostatně právně jednat omezil.

Dikce ustanovení § 57 odst. 1 o. z. zužuje zcela očividně použití institutu omezení svéprávnosti na případy, kdy lze hovořit o duševní poruše, která není jen přechodná a která člověku brání právně jednat. Takové skutkové okolnosti ale rozhodně není možné ve všech případech předpokládat. Další argumentaci je tak třeba rozčlenit na případy plně svéprávného nezletilého bez duševní poruchy podle § 57 odst. 1 o. z. (2A) a na případy plně svéprávného nezletilého s duševní poruchou (2B).

2A) Přípustnost omezení svéprávnosti nezletilého bez duševní poruchy

Omezení svéprávnosti plně svéprávného nezletilého bez duševní poruchy by bylo s největší pravděpodobností protizákonné. Ustanovení v § 57 odst. 1 o. z. totiž zcela očividně zužuje použití institutu omezení svéprávnosti na případy, kdy lze hovořit o duševní poruše, která není jen přechodná a která člověku brání právně jednat.

2B) Přípustnost omezení svéprávnosti nezletilého s duševní poruchou

Na druhou stranu, trpí-li nezletilý duševní poruchou, která není jen přechodná a která mu brání právně jednat,[8] je hypotéza v § 57 odst. 1 o. z. splněna. Smyslem § 55 odst. 1 a 2 je stanovit striktní podmínky pro omezení svéprávnosti tak, aby soud nemohl postupovat svévolně. Prvky jako zájem, práva, jedinečnost či samostatnost člověka a stejně tak i hrozící závažná újma jsou bezesporu kategorie, které lze přiřadit jak zletilým, tak nezletilým jedincům (natož pak těm, kterým byla přiznána plná svéprávnost). Také přiměřenost opatření je třeba posuzovat v každém případě zvlášť.

Nadpis oddílu 2, "Podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat", jehož součástí jsou i interpretovaná ustanovení, explicitně předpokládá zletilost dotčené osoby. Na druhou stranu, ani jedno z ustanovení v §§ 38 až 65 nehovoří o podmínce zletilosti. Svěprávnost může být omezena "člověku", přičemž člověkem je ve smyslu § 23 o. z. zletilý i nezletilý. Výjimkou z řečeného je toliko ustanovení v § 49 odst. 1, které začíná slovy "Brání-li duševní porucha zletilému...". **Dochází tak ke střetu jazykového a systematického výkladu, ve kterém je dle mého soudu nutné upřednostnit výklad jazykový.** Interpretací maxima v § 2 odst. 2 o. z. uvádí, že *zákonnému ustanovení nelze přikládat jiný význam, než jaký plyne z vlastního smyslu slov v jejich vzájemné souvislosti a z jasného úmyslu zákonodárce.* Domnívám se, že ani z vlastního smyslu slov, ani z jejich vzájemné souvislosti nelze z ustanovení v části věnující se omezení svéprávnosti dovodit podmínku zletilosti.

Jádrem systematické interpretace by mohl být fakt, že ustanovení v §§ 38 až 65 používají pojem "člověk", který je vlastně zkratkou "zletilého člověka", jak uvozuje název oddílu 2. Takový výklad - použitím *argumentum a rubrica*[9] - ale nelze přijmout s ohledem na normativní funkci marginálních rubrik. Platí totiž právní zásada, že rubrica non lex esto a název oddílu musí ustoupit jasně seznatelné vůli zákonodárce, stejně jako ostatním výkladovým metodám, lze-li jejich použitím dovodit něco jiného, než co vyplývá z názvu rubriky.[10] Tuto právní zásadu vyslovuje i Ústavní soud ve svém nálezu k povaze poznámek pod čarou v právním předpise, kde judikuje, že "poznámky pod čarou či vysvětlivky nejsou normativní, přesněji závaznou součástí pravidla chování (např. nálezy ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR, sv. 1, č. 25, sv. 4, č. 83, sv. 6, č. 105-109). Proto stejně jako jiné části právního předpisu, jejichž posláním je zlepšit přehlednost předpisu a orientaci v právním řádu (nadpis právního předpisu, **označení částí, hlav, dílů, oddílů, paragrafů**), **jsou i poznámky pod**

čarou **pouhou legislativní pomůckou, která nemůže být závazným pravidlem pro výklad právního předpisu a stanovení pravidel chování.**"[11]

Název oddílu 2 ani anomálie v § 49 odst. 1 (která se nevztahuje k institutu omezení svéprávnosti) nejsou sto podkopat jazykovou jednotu druhého oddílu.

Tento názor přitom nelze rozporovat ani historickým, ani teleologickým, ani jiným výkladem. Z pohledu historického výkladu nelze učinit žádný závěr ani z důvodové zprávy, ani z parlamentního stenoáznamu.[12] Za povšimnutí stojí, že nadpis předmětné marginální rubriky byl do návrhu o. z. vtělen teprve v lednu roku 2009 ve znění "podpůrnáopatření při nezpůsobilosti právně jednat". Žádný zletilý. V prvním kompletním návrhu, který byl v dubnu 2009 rozeslán poslancům, už ovšem někdo slovo "zletilého" připsal.[13]

Teleologicky lze argumentovat v tom smyslu, že účelem institutu omezení svéprávnosti je ochrana zájmů člověka, který není schopen odpovědně právně jednat. Ochrany hodné zájmy má člověk jak zletilý, tak nezletilý (ba dokonce především nezletilý). Je tudíž otázkou, jestli by systematický výklad předmětných ustanovení (odkaz na název oddílu) nešel proti interpretačnímu vodítku v § 2 odst. 2, podle něhož se nikdo nesmí dovolávat slov právního předpisu proti jeho smyslu.

Následky omezení svéprávnosti nezletilého jsou v podstatě totožné s následky "omezení souhlasu ze strany zákonného zástupce" podle § 32 odst. 1 o.z, který stanoví: "*Uděлил-li zákonný zástupce nezletilému, který nenabyl plné svéprávnosti, ve shodě se zvyklostmi soukromého života souhlas k určitému právnímu jednání nebo k dosažení určitého účelu, je nezletilý schopen v mezích souhlasu sám právně jednat, pokud to není zákonem zvlášť zakázáno; **souhlas může být následně omezen i vzat zpět.***" V obou případech je na základě nějaké právní skutečnosti přiznána nezletilému způsobilost k určitému právnímu jednání. V případě § 32 odst. 1 může být následně tato způsobilost omezena, zde dokonce odejmuta. Nemyslím si, že existuje racionální a objektivní důvod, proč by nemohla být omezena i všeobecná plná svéprávnost nabytá podle § 37 o.z, protože umožňuje-li zákon restitutio in integrum v případě poskytnutí souhlasu (rodičů) k určitému právnímu jednání, tím spíše by to měl umožnit tehdy, kdy byl dán souhlas (soudem) k právnímu jednání bez dalších omezení.

Ve světle výše uvedených argumentů jsem přesvědčen, že výjimku v § 49 odst. 1, stejně jako název druhého oddílu "Podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat" nelze interpretovat jinak než jako **legislativní chyby**. Jestliže presumuji racionalitu zákonodárce, nedokáži si představit, že by umožnil omezit svéprávnost jedné plně svéprávné skupiny osob (zletilých), ale ne druhé (nezletilých), aniž by to explicitně uvedl v normativních ustanoveních.

Za jediný možný závěr této části považuji ten, že je možné omezit svéprávnost nezletilé osoby, které soud předtím plnou svéprávnost přiznal a která trpí duševní poruchou podle § 57 odst. 1.

3) Závěr

Ať už je nabídnutý výklad správný, či nikoliv, nezbyvá mi než vyjádřit politování nad tím, že soudci musí kvůli nejasné a někdy i zjevně nekoherentní úpravě v soukromoprávním kodexu pochybovat o tom, zda mají či nemají určitou pravomoc v tak elementárním řízení, jakým je řízení o postavení osob. Protože se výše nastíněné vady v nejbližší době opravit zřejmě nestihnou, nezbyvá soudům než pokusit se současný právní stav překlenout analogií, potažmo výkladem, jaký jsem nabídl výše.

Martin Madej,

student Právnické fakulty UK

e-mail: artemisuv@gmail.com

[1] DVORÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 221.

[2] LAVICKÝ, P. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654), 1. vydání, 2014, Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., s. 274 - 281, bod IV. Jinde dochází ke stejnému závěru: "Máme za to, že teleologickým výkladem lze dospět k závěru, že podpůrná opatření při narušení schopnosti právně jednat, která mají za účel chránit osobu s narušenou schopností právně jednat, se mohou vztahovat i na nezletilé." (s. 197-202, bod V.) Jiné komentáře to dokonce považují za samozřejmé, viz MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117. Praha: Leges, 2013, s. 438.

[3] Srov. § 42 zákona č. [292/2013](#) Sb., o zvláštních řízeních soudních: "Soud rozsudek zruší, jestliže později vyjde najevo, že pro omezení svéprávnosti nebyly podmínky."

[4] Srov. zvláštní část důvodové zprávy k občanskému zákoníku, str. 54, dostupné na [www](#), k dispozici >>> [zde](#).

[5] Je otázkou, na kolik je takové řešení vhodné. Vždyť sedmnáctiletý podnikatel je považován nejen naším, ale i mezinárodním právem za dítě, a je tak např. pod ochranou Úmluvy o právech dítěte. Která mj. akcentuje právo každého dítěte na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj. Rodičům emancipovaných nezletilých tak zanikají práva zákonného zástupce, povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, jsou jim však v plné míře zachovány (čl. 27 odst. 1 a 2 Úmluvy). Tomuto pnutí se zákonodárce v o. z. vyhnul tím, že upravuje-li práva a povinnosti nezletilého, používá frázi "nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti" (srov. např. ustanovení § 689, § 755 nebo § 2920). Zaniká-li vyživovací povinnost rodičům plně svéprávného nezletilého, není podle mě úplně jasné, neboť důvtipný poukáže na přednost příslušných ustanovení Úmluvy před § 911 o. z.

[6] Nemýlím-li se, jednalo se typicky o císařovy mladé oblíbence, které chtěl zaměstnat na svém dvoře jako úředníky.

[7] Pro přesnost dodávám, že ani tím nebyla jeho svéprávnost zcela úplná. Tak např. k zastavení nebo zcizení nemovitosti potřebovali i tito lidé nabýt zletilosti skutečné, viz KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. Římské právo 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 77.

[8] Taková porucha se přirozeně musí projevit až po přiznání svéprávnosti, jinak by soud svéprávnost v prvé řadě vůbec přiznat neměl.

[9] Argumentum a rubrica směřuje k tématickému propojení paragrafů, soustředěných pod jedním nadpisem. Srov. MELZER, F. Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 138. nebo WINTR, J. Metody a zásady interpretace práva. Praha: Auditorium, 2013, s. 94.

[10] K tomu viz rozsudek NSS sp. zn. 2 As 57/2005 ve věci vyhlášky týkající se průkazů způsobilosti k provozu rekreačních jachet.

[11] Nález II.ÚS 485/98 ze dne 30. 11. 1999. Zvýraznění textu jsem doplnil.

[12] Otázku omezení svéprávnosti nezletilého podle mého názoru neřešili ani sami autoři občanského zákoníku. Jen stěží by si tak nějaký názor mohli vytvořit sami zákonodárci.

[13] Srov. název oddílu 2 ve verzi paragrafovaného znění z 8. ledna 2009 a z 23. dubna 2009.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Nová pravidla pro ground handling v EU a jejich dopady na letecký sektor](#)
- [Právní due diligence nemovitostí: na co se v praxi skutečně zaměřit](#)
- [Hmotněprávní opatrovník obchodní korporace: mezi efektivní ochranou a zásahem do korporační autonomie](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 32.: Konkurenční doložka](#)
- [Skryté ujednání v realitní smlouvě - zbytečná hra na schovávanou](#)
- [Odpovědnost člena voleného orgánu dle § 159 OZ a vymezení škody způsobené právnické osobě](#)
- [Vnosy do společného jmění manželů a jejich valorizace v aktuální judikatuře Nejvyššího soudu a Ústavního soudu](#)
- [Právo na přístup ke kamerovým záznamům: střet GDPR, informačního zákona a praxe veřejných institucí](#)
- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)